

ลาวคล้าย แพรพรรณและลาวเทิง
กัญญา จิงวิมุตพันธ์
คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ความเป็นมาและวิถีชีวิตลาวเทิง

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือประเทศลาวตอนล่าง แบ่งการปกครองเป็น 5 แขวงได้แก่ สะหวันนะเขต สาละวัน เซกอง จำปาสัก อັตตะปือ ประชากรส่วนมากของดินแดนนี้เป็นดินแดนที่ภูมิภาคเป็นที่ราบสูง และภูเขา อันเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าลาวเทิง 32 ชนเผ่าที่เป็นกลุ่มชนที่พูดภาษา ตระกูลมอญ-เขมรหรือออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic Language family) ได้แก่ ข่า บรู ตะโอย ละเวน ละแวน ปะโก อาล็ก กะตู แยะ ส่วย มะกอง งวน ละเมียด สุก สอก ขะเหิน ทรูย สะปวน ตรีว กะตาง มะกอง กะตัง ตาเลียงหรือเดรียง ละเมด บิด ผ่อง ยรุ ผู้น้อย กะเล้ง ดากัง ละวี ละวก โอย ตองเหลียง กาโค ถิ่นและสามคั่ว พื้นที่แขวงเซกองมีชาวลาวเทิงอยู่หนาแน่นถึง ร้อยละ 98 ของจำนวนประชากรใน แขวง โดยลาวเทิงอาศัยอยู่ เมืองละมาม เมืองกะลิม เมืองค้ำจิง และเมืองท่าแดง

บรรดาชนเผ่าในลาวใต้
ที่มา ดารา กันละยา
และคณะ, 2001
เผ่ากะตู แขวงเซกอง (ขวา)
เผ่า อารัก ปี ค.ศ. 1900(กลาง)
ที่มา กรมชนเผ่า, 2005

ลาวเทิงมีเชื้อชาติสัมพันธ์กับชนชาติขอม ซึ่งมาจากเผ่าอินเดียโบราณ ในศตวรรษที่ 4 ชนชาติขอมได้โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตใจกลางสุวรรณภูมิ ต่อมาหลายปีก็มีการเคลื่อนย้ายของเผ่าอื่นๆ เข้ามาอยู่ในประเทศลาว ไทย เวียดนาม พม่า และถือว่าเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมในดินแดนสุวรรณภูมิมาก่อนกลุ่มชนใน วัฒนธรรมไท-ลาวซึ่งโยกย้ายเข้ามาครอบครองดินแดนในภายหลัง กลุ่มชนในวัฒนธรรมไทลาวนี้เมื่อครอบครองดินแดนแล้วก็กดขี่ชนพื้นเมืองให้เป็นทาส เป็นเชลยแล้วเรียกชนพื้นเมืองว่า “ข่า” หมายถึงข้าทาส ในขณะที่ชาวข่าจะใช้คำเรียกแทนตัวตนพวกเขาว่า “กำมู” แปลว่า คน หรือคำว่า “บรู” แปลว่าภูเขา สำหรับคำว่า “ลาว” เป็นคำที่สงวนไว้เรียกกลุ่มคนในสายตระกูลไท เท่านั้น (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2556) ภายหลังที่ชาวข่า มีบทบาทสำคัญในการปลุกกระแสรักชาติและร่วมต่อสู้จนลาวเป็นอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ชาวข่าจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นประชากรส่วนหนึ่งของประเทศลาวและมีการแบ่งกลุ่มประชากรตามภูมิลำเนาเป็น ลาวลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มตระกูลไท อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ราบ ริมน้ำ ส่วนลาวเทิง หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยตามเขตภูเขาและลาวสูงซึ่งหมายถึงชาวข่าที่พูดภาษามอญ เขมร ได้แก่กลุ่มชนที่อาศัยอยู่บนภูเขาสูงเหนือระดับน้ำทะเล 1000 เมตรขึ้นไป เช่นชาวม้ง เย้า มูซอ แลนแดน เป็นต้น

ผ้าแพรในวิถีชีวิตลาวเทิง

ในวิถีกลุ่มชนลาวเทิงในลาวใต้นั้นมีความเชื่อในการนับถือผีและบางชุมชนได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ชาวลาวเทิงดำรงชีวิตด้วยการปลูกข้าวไร่ หางของป่า มีชีวิตอยู่ด้วยการพึ่งพาธรรมชาติและตนเอง โดยมีเอกลักษณ์สำคัญคือ “สูบกอก(ยาสูบ) ดื่มเหล้าไห สะพายกะพา (ตะกร้าสะพายหลัง) และทอผ้าด้วยกี่แอม”

ในเวลาเว้นว่างจากการทำงานและเตรียมข้าวปลาอาหาร สตรีชาวเทิงจะมีภาระในการจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน อาทิเช่น เสื้อผ้า ที่นอน หมอน มุ้ง หรือเครื่องแต่งกายต่างๆซึ่งฝ่ายหญิงจะใช้ผ้าทอที่ตนทอขึ้นมา ประคิมฐ์ประคอยไว้ใช้ภายในครัวเรือน การทอผ้าด้วยกี่แอมของลาวเทิง จะต้องฝึกหัดตั้งแต่อายุน้อย เพื่อที่จะเรียนรู้กรรมวิธีต่างๆที่แม่ของตนจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ นอกจากนี้ การทอผ้าด้วยกี่แอม จะต้องนั่งทอ และเหยียดขาออกไปคั่นก้นให้ตึงจึงจะทอผ้าได้ ทำนั้งทอผ้าของชาวลาวเทิงนี้ หากไม่มีการฝึกหัดมาตั้งแต่อายุน้อย ผู้ทอก็จะไม่ชินกับการนั่งทอผ้า นานๆและต้องเหยียดขาแข็งผ่อนแรงหนักเบาเพื่อควบคุมความตึงของผ้า การทอผ้าของชาวลาวเทิงจึงต้องใช้การฝึกฝนเรียนรู้ประกอบกับความอดทนและการที่จะถักทอผืนผ้าให้สวยงามตามเอกลักษณ์ของตน ด้วยเหตุนี้การทอผ้าจึงเป็นหน้าที่สำคัญของหญิงสาวลาวเทิงและจะต้องมีการฝึกฝนด้วยความมานะพยายามจนมีฝีมือในการถักทอไม่ต่างจากหญิงลาวชาวลาวลุ่ม ชาวอีสานในประเทศไทย ซึ่งใช้การทอผ้าเป็นการวัดความพร้อมของหญิงสาวที่จะมีครัวเรือนผ่านฝีมือความสามารถในการทอผ้าซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตของชาวลาวเทิง

ลาวเทิง บ้านกันดอน เมืองท่าแตง แขวง แขวงเซกอง พ.ศ. 2548

การทอผ้าของชาวลาวเทิง จะต้องใช้กี่ที่เอวออกเสียงตามภาษาลาวว่า “ก๊เอว” (Blackstrap Loom or Hip Loom) ซึ่งแตกต่างจากกี่ทอผ้าของชาวลาวลุ่มและชาวอีสานซึ่งเป็นกี่ไม้ที่สร้างเป็นโครงวางบนพื้นเรียกว่าก๊ตั้งพื้น (Floor Loom) แต่การใช้ก๊เอวนี้ โครงสร้างของก๊จะถูกกำหนดด้วยความยาวของแขน ขาของผู้ทอ จึงมีความยาวไม่เกิน 4 เมตร มีหน้ากว้างไม่มาก ขึ้นอยู่กับความกว้างของขาผู้ทอ เมื่ออังกี่ออกผู้ทอจะใช้ขาดันก๊ให้ตึงและมีเข็มขัดมัดก๊ไว้กับเอวผู้ทอ การทอผ้า ก๊เอวของชาวลาวเทิงนี้จะมีลักษณะคล้ายกับก๊เอวของชาวกะเหรี่ยงในภาคเหนือของประเทศไทยก๊เอวของชนเผ่าในประเทศปรูและกัวเตมาลา จึงอาจข้อสันนิษฐานว่าก๊ชนิดนี้น่าถูกสร้างขึ้นมาก่อนก๊ตั้งพื้นซึ่งชาวจีนได้ประดิษฐ์ขึ้นราวปี พ.ศ.715 หรือเมื่อประมาณ 1800 ปีมาแล้ว โดยเรียกก๊ตั้งพื้นว่า ปั้งก๊ หรือ โป้ก๊ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2550 : 25) แต่ก๊เอวนี้ เป็นก๊อันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่พูดภาษามอญ เขมร ซึ่งเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองในดินแดนสุวรรณภูมิ ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย ลาว เวียดนาม พม่า ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองในดินแดนแถบนี้และมีภูมิหลังของกลุ่มชาติพันธุ์ย้อนไปก่อนการตั้งอาณาจักรล้านช้าง ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบร่องรอยของการทอผ้า และภาพการทอผ้าด้วยก๊เอวบนกลองมโหระทึกซึ่งมีความเก่าแก่ย้อนหลังไปถึง 2000 ปี

ก๊เอวของชาวมายัน ประเทศกัวเตมาลา (ซ้าย) ก๊เอวของชนเผ่าในเมืองไห่หนานประเทศจีน (ขวา)
ที่มา Backstrap Loom Weaving. <http://educationandmore.wordpress.com>

เด็กหญิงหัดทอผ้าด้วยก๊เอว (ซ้าย) ก๊เอวของชนเผ่าลาวเทิง เมืองเลา นามบ้านห้วยหุนใต้ แขวงสาละวัน พ.ศ. 2548 (ขวา)

ในสังคมของหญิงสาวลาวเทิง มักจะมีการรวมกลุ่มนั่งทอผ้าซึ่งเป็นการพบปะพูดคุยสร้างปฏิสัมพันธ์ของแต่ละครัวเรือนซึ่งแตกต่างจากการทอผ้าที่ใช้ก๊ตั้งพื้นซึ่งมักจะต้องนั่งทอผ้าในบ้านของตนเนื่องด้วยไม่สามารถย้ายที่ไปยังที่ต่างๆ ได้เหมือนก๊เอวของลาวเทิง ก๊เอวของหญิงสาวลาวเทิงนี้ ฝ่ายสามีจะเป็นผู้ประดิษฐ์ให้ภรรยาโดยใช้ไม้ไผ่ที่หาได้ใน

หมู่บ้านมาดัดเป็น โครงของที่มีขนาดความกว้าง ไม่เกิน 1 เมตร กี่ที่เล็กและมีน้ำหนักเบา จึงสามารถเคลื่อนย้ายพกพาไปยังสถานที่ต่างๆที่ผู้ทอประสงค์ ระหว่างการรวมกลุ่มทอผ้า สตรีลาวเทิงพูดคุยแลกเปลี่ยนสารทุกข์สุกดิบซึ่งกัน บางคนที่ไม่ได้ทอผ้าก็จะสูบกอกและนำลูกหลานมาเลี้ยงหรือมาเล่นหัวหยอกล้อกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันสนิทชิดเชื้อและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสังคมชาวลาวเทิง

ในการทอผ้าของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้น จะมีรูปแบบและกรรมวิธีที่แตกต่างกันออกไป ชาวลาวลุ่มหรือชาวอีสาน จะมีกรรมวิธีการทอผ้าที่หลากหลาย เช่นการ จิด จก มัดหมี่ ร่วมกับการปักประดับพื้นผ้าให้สวยงาม ชาวลาวสูง เช่นม้ง อีเก้อ จะนิยมทอผ้าพื้นแล้วตกแต่งพื้นผ้าด้วยการปักด้วยลูกบิด เหรียญเงิน และมีการปะหรือกั้นเป็นสีต่างๆด้วยผ้าหลากสี การทำพุดตกแต่งรวมทั้งการอัดผ้าให้เป็นกลีบเป็นต้น ในขณะที่ผ้าทอของลาวเทิงที่ทอด้วยกี่เอว ก็มีกรรมวิธีที่คล้ายคลึงและแตกต่าง ไปบ้างโดยสตรีลาวเทิงจะใช้เทคนิคการทอด้วยการ จิด การมัดหมี่ และการเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษที่คล้ายการจก ลวดลายผ้าที่ได้ถึงแม้ว่าจะไม่วิจิตรบรรจงเท่าการทอผ้าของชาวลาวลุ่ม แต่ผ้าทอของลาวเทิง จะมีลักษณะลวดลายและการตกแต่งที่เป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะของงานช่างในวิถีชีวิตของชนพื้นเมือง (Folk Art) ที่ถ่ายทอดแนวคิด คติความเชื่อผ่านลวดลายของผ้าทอที่เรียบง่าย สวยงามซึ่งรังสรรค์ผ่านอุปกรณ์พื้นถิ่นที่ไม่มีโครงสร้างหรือการใช้งานที่ซับซ้อน หากแต่ความงามของลวดลายผ้า นั้น ได้ผ่านการคิดกรองจากมโนคติของชาวลาวเทิงแล้วผ่านพื้นผ้าของตนอีกทั้งการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพิ่มกรรมวิธีการถักทอที่ทำให้ผ้าทอมีความโดดเด่นสวยงามแตกต่างไปจากผ้าทอของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆเช่น การลาวเทิงเผ่ากะตู้ และเตี๋ยง จะใช้ลูกบิดหรือเม็ดตะกั่วร้อยแทรกไปในเส้นยืนเกิดเป็นผ้าทอแทรกลูกบิดที่สวยงาม นอกจากนี้การทอผ้าของลาวเทิงมีการถักด้ายเพิ่มเข้าไประหว่างการทอเรียกว่า “จรอย” เกิดเป็นแถบผ้าที่คั่นเป็นช่วงๆบนพื้นผ้า ส่วนมากจะทำจรอยในส่วนเชิงผ้า ทำให้ผ้ามีน้ำหนักช่วยให้ชายผ้าไม่ปลิวเมื่อมีลมแรงปะทะ

การถักจรอยบนเชิง
ผ้า ช่วยให้ผ้ามี
น้ำหนัก ไม่ปลิวเวลา
มีลมพัดแรง

ชนัญญา จุลลภัยเธียร (2553) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบการทอผ้าและวิถีชีวิตของชาวลาวเทิงและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้ กล่าวถึงการทอผ้าของชาวลาวเทิงไว้ว่า ชาวลาวลุ่มจะใช้ฝ้ายและไหมเป็นวัสดุในการทอผ้าแตกต่างจากชาวลาวเทิงที่ไม่ใช้ไหมในการทอผ้าแต่จะใช้ฝ้ายเป็นหลัก รวมทั้งการใช้วัสดุจำพวกป่าน ปอชนิดต่างๆร่วมด้วยเช่น ปอนอง ปอแก้ว ปอกี้ ปอเฮือง นอกจากนี้ยังพบการใช้ใยจากต้นไผ่มาใช้ในการทำพู่ประดับเสาหลักควายในหมู่บ้าน ในอดีตวัสดุต่างๆที่ใช้ในการทอผ้าชาวลาวเทิงมาจากวัสดุธรรมชาติที่มีในแต่ละหมู่บ้านรวมทั้งสีย้อมจากเปลือกไม้ ใบและผล ไม้ต่างๆเช่น การย้อมสีแดงด้วยเปลือกประคู้ กระโดน สีย้อมพูได้มากจากการย้อมเส้นใยด้วยใบละอี่ สีเหลืองมาจากขมิ้น สีนํ้าตาลมาจากลูกกะเบา สีน้ำเงินมาจากการย้อมคราม รวมทั้งการหมักโคลน เสน เพื่อให้เส้นใยมีสีเทาและช่วยให้เส้นใยที่ย้อมสีแล้วมีสีเข้มขึ้น ส่วนมากจะใช้สีดำและสีแดงเป็นหลัก โดยสีดำจะได้จากการย้อมครามจนเข้ม และย้อมสีแดงด้วยเปลือกประคู้ สีแดงจะหมายถึงความเป็นสิริมงคลและสีดำหมายถึงถึงความสุข ความมั่นคง ความสำเร็จและชัยชนะ

การแต่งกายของลาวเทิง

ลาวเทิงเผ่าบรู เผ่าเตริยง และเผ่าอาลัก ในอดีต ในปี ค.ศ. 1900

ที่มา กรมชนเผ่า, 2005

ลาวเทิงในดินแดนลาวตอนใต้ แขวง จำปาสัก เซกอง อัดตะปือ สาละวัน และสะหวันนะเขต พ.ศ. 2548

ลักษณะของชุดประจำเผ่า แบบลาวเทิงคือ ผู้ชายนุ่งผ้าเดี๋ยวหรือ “กะเดี๋ยว” เป็นผ้าหน้าแคบ ประมาณ 20-25 เซนติเมตรแต่มีความยาวถึง 4 เมตรเพียงพอที่บุรุษลาวเทิงจะนำกะเดี๋ยวพันร่างกายแทนกางเกง ทรงผมชายลาวเทิงเป็นการไว้ผมยาวเกล้าผม ไล่ต่างหูทำจากเงิน และตะกั่ว สักขาลาย ผ่นหรือตะไบฟันให้เรียบเสมอกัน และสวมรองเท้าจากหนังควาย ในยุคสมัยปัจจุบัน การแต่งกายตามแบบอย่างสากลนิยมได้เข้ามามีอิทธิพลแทนที่การไว้ผมยาวและตะไบฟันให้เรียบไม่ได้รับความนิยม อีกต่อไป จึงไม่พบชายลาวเทิงที่ไว้ผมยาวและตะไบฟันให้เรียบอีกต่อไป

ผู้หญิงลาวเทิงจะนิยมนุ่งซิ่น ซิ่นชาวลาวเทิงที่ทอหลายวางเรียกว่าซิ่น “ก่าน โด “และเรียกผ้าซิ่นทอด้วยสีแดงว่า “ซิ่นก่านแดง” หญิงลาวเทิงสวมเสื้อซึ่งเป็นเสื้อที่ทำจากผ้าหน้าแคบนำมาต่อกันเว้นช่องสำหรับสวมทางศรียะเมื่อสวมใส่จะเป็นเสื้อคอแหลมเรียกว่า “เสื้อแซะ” เสื้อแซะนี้จะใส่ได้ทั้งชายและหญิง สาวลาวเทิงในอดีตจะเกล้าผมแต่ปัจจุบันจะปล่อยผมสยายหรือรวบไว้ด้วยหนังยาง ผู้หญิงลาวเทิงไล่ต่างหูเหมือนกับผู้ชาย ไล่ปลอกแขน ห้อยคอ ด้วยลูกปัด ข้อมเสีฟันให้ดำ เดินเท้าเปล่า หรือสวมรองเท้าจากหนังควาย (ชาญญา จุลลัญญ์, 2553)

การแต่งกายของชาวลาวเทิงดังกล่าวนี้เป็นภาพรวมโดยทั่วไปในการแต่งกายของชนเผ่า แต่เนื่องด้วยแต่ละเผ่าก็จะมีแนวคิดมีบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน การแต่งกายจึงอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันในแต่ละเผ่า เช่น ลาวเทิงบางเผ่าได้รับอิทธิพลจากชาวผู้ไท ก็จะสวมเสื้อผ้าหน้า ข้อมด้วยสิลครามเข้ม หรือการนุ่งซิ่นอึ้งเอ็ก (กระโจมอก) เรียกว่า “ กระเรรอย ” ซิ่นอึ้งเอ็กของลาวเทิงเผ่าเตริยงหรือกระเรอยนี้ เป็นการนำซิ่นสองสีมาต่อกันให้มีความด้านแคบของซิ่นต่อกันเป็นซิ่นที่มีความยาวเป็นสองเท่าของซิ่นลาวเทิงทั่วไปจึงใช้ซิ่นอึ้งเอ็กได้ ซิ่นหรือกระเรอยนี้แตกต่างไปจากการนุ่งซิ่นของสาว

ลาวเทิงที่จะนุ่งแล้วมัดเหน็บไว้ที่เอวเนื่องจากชั้นทั่วไปจะมีความกว้างเพียงแค่ 70-100 เซนติเมตรเท่านั้น (ชาญญา จุลลภัยเชษฐ, 2553)

เมื่อชาวลาวเทิงเสียชีวิต จะมีประเพณีในการสวมใส่เสื้อผ้าของตนแล้วฝังไปพร้อมๆกันอาจจะเนื่องมาจากคติในการสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งจะจดจำเครื่องแต่งกายของเผ่าพันธุ์ตนเองได้ หญิงลาวเทิงบางเผ่าจะมีการทอผ้าไว้เพื่อใช้ห่อหุ้มร่างกายของคนในพิธีศพอันเนื่องมาจากการเข้าใจถึงความไม่แน่นอนของสังขารมนุษย์ การทอผ้าเตรียมไว้สำหรับพิธีศพของตน น่าจะมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาซึ่งได้เข้ามาเผยแพร่ในชุมชนลาวเทิง และมีการเคารพนับถือพระธรรมคำสอนตามหลักพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ

การนุ่งชั้นกระโจมอกหรือ “อั้งเอ็ก” (กะแระรอย : ภาษาเตี๋ยง) ถือเป็นการแต่งกายประจำเผ่าของสตรีชาวเตี๋ยงหรือเตี๋ยง มีช่วงตัวยาวประมาณ 140 ซม. กว้าง ประมาณ 70 ซม. หรือเท่ากับ ชั้นสองผืนมาเย็บต่อกัน ชาวเตี๋ยงนุ่งชั้นอั้งเอ็ก คู่กับ ผ้าคลุมไหล่ และเข็มขัดทำจากด้ายมัดรวมกันกันผูกกันอย่างง่ายๆ ในเวลากลางคืนชั้นอั้งเอ็กสามารถนำมาใช้ห่มคลุมกันหนาว และเมื่อจ้าวของเสียชีวิต ผ้าชั้นนี้จะใช้ห่อคลุมร่างไว้วิญญาณที่จะต้องนำไปฝัง

ลวดลายและสีสันแพรวพรรณลาวเทิง

กรรมวิธีการทอผ้าของลาวเทิงใช้กรรมวิธีการเก็บลาย การทอผ้าจิด การเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษเพื่อแทรกสีในลายจิดเนื่องจากการทอจิดจะทอได้แถวละสี นอกจากนี้ยังมีเทคนิคในการมัดลาย อีกทั้งยังมีกรรมวิธีการทออันเป็นเอกลักษณ์ของเผ่ากะตู้และเผ่าเตี๋ยง โดยช่างทอจะใช้ลูกบิดหรือมีดตะกั่วร้อยแทรกกระหว่างการทอเกิดเป็นลวดลายที่สวยงาม ลาวเทิงจึงสามารถที่จะสร้างลวดลายสวยงามได้ตามจินตนาการไม่แพ้ผ้าแพรในวัฒนธรรมอื่นๆ จากการศึกษาลวดลายผ้าทอของลาวเทิง สามารถแบ่งแยกลักษณะและที่มาของลายตามกรรมวิธีการทอและจินตนาการ แนวคิดของชาวลาวเทิงดังนี้

1. ลายพื้นฐาน

รูปแบบพื้นฐานผ้าทอของลาวเทิง จะใช้การทอขัดกันของเส้นใยและเก็บลายให้เป็นดอกเล็กๆ และใช้ทำลวดลายดอกในแต่ละแถวให้มีขนาดสีสันแตกต่างกันไป ลวดลายส่วนใหญ่ในผืนผ้าจึงเป็นลวดลายที่มีพื้นฐานมาจากรูปทรงเลขาคณิต เป็นริ้วๆ ขกเว้นลวดลายผ้าที่มัดลายให้เป็นรูปทรงต่างๆ ได้อิสระมากกว่าและจะมีแทรกอยู่บางส่วน การตั้งชื่อลายทอผ้าของลาวเทิงนั้นจะแล้วแต่แนวคิดแรงบันดาลใจของแต่ละกลุ่ม โดยมากชื่อลายจะมาจากสิ่งแวดล้อมต่างๆ ใกล้ตัวเช่น ลายนกเขา ควงดาว หมัดหมา เป็นต้น

ผ้า

เมืองพัทลุง

ที่มา ชนัญญา จุลลภัยเชียร, 2553: 54

ผ้าลาวเทิงลายหมัดหมาตลาดบ้านสายสัมพันธ์ เมืองสามก๊กไชย แขวงอัตตะปือ,

ที่มา ชนัญญา จุลลภัยเชียร, 2553: 78

2. ลายจากพืชพรรณและจากธรรมชาติ

2.1. ลายพืชพรรณ และสัตว์

ลายดอกไม้รูปทรงเลขาคณิต

ลายผ้าที่ได้รับอิทธิพลจากลาย ดอกจันทน์ หรือลายกาบ ซึ่งเป็นผ้าจากลาวกลุ่มซึ่งในวัฒนธรรมไทลาว

ลายสัตว์ที่พบบนผืนผ้าของลาวเทิง จะเป็นลายสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ที่ใช้ในพิธีกรรมเช่น วัว ควาย ไก่ หมาน นอกจากนี้ยังมีลาย สัตว์ป่าและสัตว์ที่พบเจออยู่ในสิ่งแวดล้อมเช่น กบ ตะกวด จระเข้ รวมทั้งลายคน ซึ่งลายเหล่านี้บางลวดลายเป็นลายที่ ตกแต่งลายห่อผี หรือห่อก๊วนในหมู่บ้านชาวลาวเทิง โดยบางลายเป็นลายที่มีที่มา มีความเชื่อตามวิถีวัฒนธรรมของลาวเทิง โดยอาจมีความเชื่อมโยงกันกับความเชื่อที่พบในดินแดนอุษาคเนย์ ซึ่งเคารพสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ เช่น ผีฟ้าหรือผีแถน ผี บรรพบุรุษ รวมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆซึ่งมนุษย์เชื่อว่ามอิทธิพลต่อดินฟ้าอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ การเจ็บไข้ได้ป่วย จึงได้มีการแสดงออกถึงความเชื่อเหล่านี้ด้วยสัญลักษณ์ต่างๆซึ่งแต่ละกลุ่มชน ได้คิดค้นขึ้นมาเพื่อสื่อความหมายและสื่อสารกับสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ

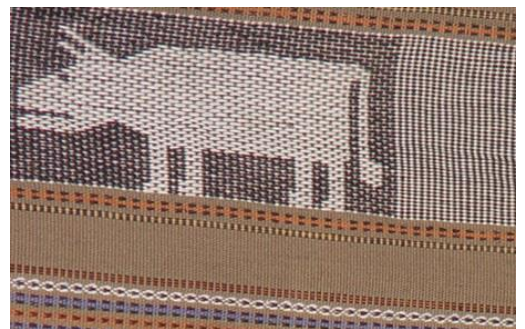
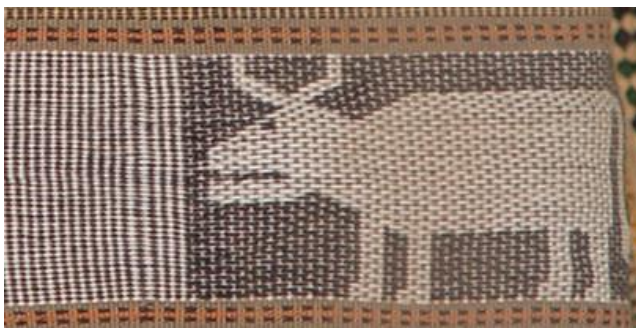
ลายกบ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ส่วนลายคน อาจมาจากการนับถือผีบรรพบุรุษ ชนเผ่าพื้นเมืองหลาย เผ่าทางตอนใต้ของจีนและในดินแดนสุวรรณภูมิ เชื่อว่ากบเป็นบรรพบุรุษ จึงพบลายผ้าที่เป็นรูปคน หรือคนกบ (Frog man) รวมทั้งลายผ้าของลาวลุ่มด้วยเช่นกัน

ที่มา Sylvia Fraser-Lu, 1988 :160 (อ้างถึงใน อ่ำไพ ดอเร, 2540 : 231)

จากการศึกษาบทความที่เรียบเรียงเรื่องราวในดินแดนสุวรรณภูมิของสุจิตต์ วงศ์เทศ สามารถนำเรื่องราวทางความเชื่อมาเทียบเคียงกับลวดลายผ้าที่พบบนผ้าทอชาวลาวเทิงเช่น ภู นาค ตะกวด จระเข้ อันเป็นสัตว์เลื้อยคลาน อยู่ได้ทั้งบนบกและใต้น้ำ เป็นสัตว์ที่มีพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่ลึกลับ ดูน่าพิศวง สัตว์เลื้อยคลานเหล่านี้จึงเป็นสัตว์ที่แฝงนัยยะของการมีอำนาจพิเศษ กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ได้รับการนับถือเนื่องจากมีความเชื่อว่า ภูใหญ่ นาคและจระเข้ ซึ่งอยู่ได้ทั้งบนบกและในน้ำจะเป็นสื่อในหารติดต่อกับวิญญูณบรรพบุรุษ นอกจากนี้ ช้าง ยังเป็นสัตว์ที่มีความเกี่ยวพันกับนาคหรือนาคาคติ เนื่องจากตำนานเรื่องพระเจ้าพรหมซึ่งมีงูใหญ่ได้กลายร่างเป็นช้างเผือกชื่อช้างพานคำซึ่งเป็นพาหนะคู่บุญของพระเจ้าพรหมและท้าวฮุ่งหรือขุนเจือง สำหรับตะกวดนั้น ชาวลาวจะเรียกว่า “แลน” โดยที่แลนเป็นสัตว์เก่าแก่ที่อาศัยอยู่บนดินแดนนี้และถือว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ราว 3000 มาแล้วเป็นอย่างน้อย และบางเผ่าพันธุ์มีความเชื่อว่า ตะกวด เป็นบรรพบุรุษ เป็นต้นกำเนิดของเผ่าพันธุ์ จากคติความเชื่อดังกล่าวสัตว์เหล่านี้จึงกลายเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของชนพื้นเมืองหลายเผ่าพันธุ์ในดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ราว 3000 มาแล้วเป็นอย่างน้อย และบางเผ่าพันธุ์มีความเชื่อว่า จิงมีการนำรูปงู จระเข้ ตะกวดมาประดับประดา นำมาเป็นลวดลายในการทอผ้าเพื่อใช้งานซึ่งแฝงนัยยะของความเป็นมงคลและการปกป้องจากภูตผีและโรคภัยไข้เจ็บนอกเหนือไปจากความสวยงาม นอกจากนี้ชาวลาวเทิงมีการแกะ โลงศพเป็นรูปมังกรหรือนาค อันสืบมาจากลัทธิขงจื๊อ นาค อันเป็นนาคาคติที่เชื่อว่าเมื่อคนตายแล้ว จะกลับลงไปหาบรรพบุรุษเผ่าพันธุ์ นาคใต้เมืองบาดาล (ตึก แสนบุญ, 2552 : 149 - 153)

ในชุมชนของลาวเทิง มีพิธีกรรมในการนับถือผี ทุกๆปี จะมีการจัดงานบุญกินควาย เป็นงานบุญที่จัดก่อนฤดูเก็บเกี่ยวเพื่ออบนบาลให้มีความอุดมสมบูรณ์ ในพิธีจะมีการนำควายมาฆ่าเพื่อเซ่นไหว้ผี แล้วนำเนื้อมาแบ่งกันกินเพื่อความ เป็นสิริมงคล ส่วนหัวกะโหลกควาย จะถูกนำไปประดับในหอกบ้านของลาวเทิงหรือบ้านเรือน ควายในพิธีกรรมของลาว เเทิง จึงเปรียบเสมือนสิ่งใช้ที่สื่อสารระหว่างชาวลาวเทิงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ นอกจากจะเพื่อความ เป็นสิริมงคลแล้ว การสังเวยด้วยการฆ่าควายยังเป็นพิธีกรรมที่ใช้ขจัดปัดเป่าโรคร้ายหรือเภทภัยของชาวลาวเทิงด้วยเช่นกัน ในขณะที่ควายใน คติความเชื่อของชาวลาวลุ่ม จะเป็นที่มาของกำเนิดน้ำเต้าปุ้นซึ่งแตกออกมาเป็นพื้น้องเผ่าพันธุ์ต่างๆของชาวลาวโดยมีความ เชื่อว่าน้ำเต้าปุ้นงอกมาจากจมูกควายซึ่งพญาแถนส่งมาอยู่บนโลก

ในหมู่บ้านของชนเผ่าลาวเทิงมีสัตว์ที่เลี้ยงไว้ในหมู่บ้าน เช่น หมู เป็ด ไก่ ซึ่งชาวลาวเทิงเลี้ยงไว้เป็นอาหารหรือ เพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆ รวมทั้งสุนัข ซึ่งเลี้ยงไว้เฝ้าบ้านและเป็นเพื่อนเล่นกับเด็กๆในหมู่บ้าน สัตว์เลี้ยงเหล่านี้เป็น ลวดลายที่พบในผืนผ้าของลาวเทิง ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนและสัตว์เลี้ยงในชุมชน อย่างไรก็ตาม ไร่ก็ ตามสุนัขหรือหมาในครอบครัวของบางกลุ่มชนในสุวรรณภูมิเป็นสัตว์ที่ได้รับการเคารพในฐานะของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ บางชนเผ่าจะมีพิธีกรรมฝังหมาไปพร้อมกับคนตายเนื่องจากหมาเป็นสัตว์ที่มีความรัก ความซื่อสัตย์และคอยปกป้องมนุษย์ สุจิตต์ วงศ์เทศได้กล่าวถึงตำนานของมณฑลทลวงสีเรื่องหมา 9 หาง โดยตำนานกล่าวไว้ว่า หมาเป็นสัตว์ที่นำพันธุ์ข้าวจาก สวรรค์ลงมาให้มนุษย์เพาะปลูกเป็นอาหารและชาวจ้วงจะมีความเชื่อที่ว่า การบริโภคเนื้อหมาเป็นการเพิ่มพลัง ความเชื่อนี้ ยังพบอยู่ในจีน เวียดนาม และชาวเขาหลายเผ่าพันธุ์ที่มีการสืบทอดคติความเชื่อต่อกันมา

3. ลายจาก สิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม

ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวลาวเทิงที่มีความเป็นมาอันยาวนานเริ่มตั้งแต่ตำนานน้ำเต้าปึงอันเป็นเรื่องเล่าของกำเนิดพี่น้องต่างเผ่าพันธุ์ในดินแดนล้านช้างอันได้แก่ ชาวไทและชาวข่าซึ่งเป็นบรรพบุรุษของลาวเทิงชาวลาวเทิงในอดีตนั้น ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่หุบเขา ภูเขาสูงสลับซับซ้อนในดินแดนเมืองดงเชียงทองหรือเมืองหลวงพระบางมาก่อนที่กลุ่มชาวไทยจะอพยพหนีชาวฮั่นมาทำสงครามยึดดินแดนดงเชียงทองได้ ชาวข่าจึงตกเป็นเชลย เป็นทาสของชาวไทย(หรือชาวลาวกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไท)ในดินแดนนี้ ส่วนกลุ่มชาวข่าที่ไม่ยอมได้มีการอพยพลอยร่นลงมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนอื่นจนกระทั่งได้มีการอพยพโยกย้ายมาอาศัยอยู่ในดินแดนลาวได้ในปัจจุบัน ชาวลาวเทิงได้อยู่ร่วมกันกับชาวลาวในดินแดนล้านช้างจนกระทั่งยุคที่ชาวลาวเทิงได้ลุกขึ้นต่อสู้การปกครองที่ไม่เป็นธรรมในยุคที่ลาวอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส และเป็นส่วนหนึ่งของการบุกเบิกขบวนการรักชาติของชาวลาวและได้ร่วมกันต่อสู้จนนำไปสู่การเรียกร้องอิสรภาพไม่ตกอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศสอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ เรื่องราวการต่อสู้ได้มีการบันทึกผ่านศิลปะการทอผ้าของชาวลาวเทิงในรูปแบบแตกต่างกันไปตามความรู้สึกนึกคิดและเรื่องราวที่เกิดขึ้นเป็นทัศนคติที่แสดงบนลวดลายผ้า

ผ้าทอเป็น ข้อความ “คณะชาวหนุ่มประชาชนปฏิวัติลาว” (บ้านก้นดอน เมืองท่าแตง แขวงเซกอง) ส่วนหนึ่งของการบุกเบิก ขบวนการรักชาติของชาวลาว ผ้านี้คือความภูมิใจในความรักชาติ ความกล้าหาญของนักสู้ชาวลาวเทิง ซึ่งชาวลาวเทิงจะเก็บ ไว้เป็นอนุสรณ์และนำมาคลุมห่มในจารเฉลิมฉลองและพิธีการสำคัญของหมู่บ้าน
 ที่มา ชาญญา จุลภัยเจียร, 2553

ผ้าทอเป็นรูปเครื่องบิน รถถัง ซึ่งเป็นเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อชาติของประชาชนปฏิวัติลาว”
 (บ้านก้นดอน เมืองท่าแตง แขวงเซกอง พ.ศ. 2548)

การเปลี่ยนแปลงและวิถีชีวิตวัฒนธรรม

ในขณะนี้ ทุกประเทศในกลุ่มอาเซียนได้มีการตื่นตัวในการพัฒนาประเทศโดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางเศรษฐกิจ สังคม และที่สำคัญคือสร้างความมั่นคงในภูมิภาค แนวโน้มสภาวะเศรษฐกิจของสปป.ลาว คาดว่าจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องมาจากรัฐบาลลาวมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศโดยมุ่งเน้นการเปิดประเทศ ส่งเสริมการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น สปป.ลาว จึงมีการพัฒนาในหลายๆด้าน รวมทั้งการท่องเที่ยว ทำให้มีผู้คนหลังไหลเข้ามาในประเทศมากขึ้น เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่จากการเสพวัฒนธรรมจากต่างถิ่นมากขึ้น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปวัฒนธรรมในประเทศ การรับอิทธิพลทางด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมจากประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้ง เกาหลี ญี่ปุ่นและวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ชาวลาวเทิง เรียนรู้วิถีชีวิตในการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายขึ้น เรือเครื่องผูกที่สร้างจากไม้ไผ่ของชาวลาวเทิงในหลายหมู่บ้านเริ่มปรับเปลี่ยนเป็นบ้านไม้หลังคามุงกะเบือหรือสังกะสี การปลูกฝ้ายย้อมด้วยสีธรรมชาติที่นำมาทอผ้าได้มีการปรับเปลี่ยนไปใช้สีย้อมเคมีใช้เส้นใยประดิษฐ์ซึ่งหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด แม้แต่กายแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าก็เริ่มได้รับความนิยมน้อยลง ชาวลาวเทิงในปัจจุบันไม่นุ่งผ้าเตี่ยวหรือซิ่นของตน แต่ได้เปลี่ยนมาใช้เสื้อผ้าผลิตจากโรงงานที่ซื้อจากตลาดมากขึ้น

หน่วยงานทางภาครัฐจึงเล็งเห็นว่าควรจะมีการส่งเสริมงานหัตถกรรมของลาวเท็งให้มีการผลิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาการละทิ้งภูมิปัญญาซึ่งกำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงได้มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามาช่วยเหลือ การผลิตงานหัตถกรรมของลาวเท็ง ร้านค้าในเมืองใหญ่เช่นหลวงพระบาง เวียงจันทน์ ได้นำผ้าแพรและงานหัตถกรรมของ ชนเผ่ามาแปรรูปและจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้ชาวลาวเท็งมีรายได้จากการทอผ้าและสร้างสรรค์งานหัตถกรรม สร้างรายได้มาจุนเจือครอบครัว ในส่วนของการพัฒนาด้านการศึกษา ทางรัฐบาลลาวได้ก่อตั้งโรงเรียนชนเผ่า เพื่อให้ การศึกษาและความรู้แก่ชาวลาวเท็ง ควบคู่ไปกับการส่งเสริมและพัฒนาด้านหัตถกรรม แนวทางเหล่านี้เป็นแนวทางสำคัญที่ จะช่วยให้ประชาชนรวมทั้งชาวลาวเท็งสามารถที่จะเข้าใจและข้ามผ่านบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างรวดเร็วได้ในขณะที่ สปป.ลาวเองจะสามารถที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันหลากหลายของตนมิให้ถูกความเจริญ ทางการค้าและวิวัฒนาการ เทคโนโลยีต่างๆ กลืนกินอัตลักษณ์แห่งประเทศไปหมดสิ้น ในอนาคต จึงเป็นไปได้ว่า ประเพณีศิลปวัฒนธรรมของชาวลาวเท็งจะมีการสืบทอดและดำรงอยู่เป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่ได้รับการต่อยอดพัฒนาต่อไป เป็นความเจริญทางด้านจิตวิญญาณควบคู่กับความเจริญทางวิทยาการและวัตถุนิยมสืบไป

บรรณานุกรม

กรมชนเผ่า. บรรดาชนเผ่าใน สปป.ลาว. เวียงจันทน์ : มันทาตุลา, 2005.

ชนัญญา จุลลภัยเจียร. การศึกษาเส้นใยและแพรรณชนเผ่าลาวเท็งเพื่อพัฒนาใช้ในการออกแบบ

ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต สาขาวิชา การออกแบบผลิตภัณฑ์.

คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี : อุบลราชธานี. 2553

ดี๊ก แสนบุญ. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลาวเท็ง. โครงการทำนุศิลปวัฒนธรรม.

อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 2552

ดารา กันตะชา และคณะ. ผ้าแพรนี้มีตำนาน. เวียงจันทน์ : กลุ่มส่งเสริมศิลปะและผ้าแพรลาว, 2001.

มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์. ประวัติศาสตร์ลาว. กรุงเทพฯ : บริษัทริมแคชเชอร์กราฟิคจำกัด. 2556

วิบูลย์ ธีสุวรรณ. สารานุกรมผ้าเครื่องจักทอ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ. 2550

ศุภชัย สิงห์ยะบุตรและคณะ. โครงการสารคดีลาวตอนล่าง : สหวันนะเขต สาละวัน เซกอง จำปาสักและเมืองอัตตะปือ ห้า

แขวงลาวตอนล่าง. กรุงเทพฯ : บริษัทริมแคชเชอร์กราฟิคจำกัด. 2548

สุจิตต์ วงศ์เทศน์. ภู นาค จระเข้ บนเครื่องดนตรีอุษาคเนย์. สุวรรณภูมิศ โมนสร. สยามรัฐตีพิมพ์วิจารณ์

ฉบับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ – 1 มีนาคม 2555. www.sujitwongthes.com สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2556

_____. **Back-Strap Loom Weaving.** <http://educationandmore.wordpress.com/2008/01/10/back-strap-loom-gfgfkgfkgfkgfweaving/>. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2556

อำไพ ดอเร. **ผ้าเอเชีย : มรดกร่วมทางวัฒนธรรม (Textiles of Asia : A Common Heritage)** : สายคนครั้งกบกับสายข้าว

หลามตัด การศึกษาเปรียบเทียบผ้าทอในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.